

Nr 15

*Utlåtande i anledning av väckt motion om skyddsbestämmelser
avseende kemiska preparat inom industrien.*

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 728, vilken behandlats av andra lagutskottet, har fru *Ryding m. fl.* yrkat,

»att riksdagen hemställer till Kungl. Maj:t att utreda frågan om skyddsbestämmelser på i denna motion berörda område, vilka bör infogas i gällande arbetarskyddslag».

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sitt yrkande får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionen.

Gällande bestämmelser

I 7 § *arbetarskyddslagen* ålägges arbetsgivare iakttaga allt som med hänsyn till arbetets natur och de förhållanden varunder arbetet bedrivs skäpligen kan erfordras för att förebygga att hos honom sysselsatt arbetstagare ådrager sig ohälsa i följd av arbetet eller drabbas av olycksfall däri. Enligt 11 § skall åtgärder vidtagas för att förebygga att arbetstagare skadas genom eldfarliga, explosiva, frätande, giftiga eller eljest hälsofarliga ämnen. I 59 § stadgas, att arbetsgivare är på anmodan av arbetarskyddsstyrelsen eller yrkesinspektör pliktig att, till utrönande huruvida ämne eller material som han använder eller framställer i sin verksamhet innebär fara för att hos honom sysselsatt arbetstagare ådrager sig ohälsa eller drabbas av olycksfall, föranstalta om undersökning av ämnet eller materialet eller att tillhandahålla erforderliga prov för sådan undersökning. Enligt 1 § *arbetarskyddskungörelsen* skall arbetsgivare tillse att arbetstagare erhåller kännedom om de särskilda risker för ohälsa och olycksfall, som är förbundna med arbetet, samt, där så erfordras, meddela de föreskrifter och förhållningsregler, som arbetstagare skall iakttaga för att undgå dessa risker. I 25 § finns en allmän bestämmelse om skyldighet för arbetsgivare att vidtaga betryggande skyddsanordningar, då arbetsförhållandena kunna medföra förgiftnings- eller smittofara. Enligt *arbetarskyddslagen* äger Konungen meddela särskilda föreskrifter och villkor vid arbetstagares användning i arbete, som finnes medföra särskild fara för ohälsa eller olycksfall. Sådana föreskrifter har utfärdats bl. a. beträffande målningsarbete med blyfärg och användande av bensolhaltigt ämne vid tillverkning av läderskodon. För minderåriga och kvinnor finns dessutom särskilda skyddsbestämmelser.

I *giftförordningen*, som trädde i kraft den 1 januari 1964, stadgas i 17 §, att vid utlämnande av hälsofarlig vara från tillverkningsställe och försäljningsställe skall förpackningen vara märkt på sådant sätt att riskerna för förgiftning eller annan skada genom varan i möjligaste mån begränsas. Med hälsofarlig vara förstås varje ämne eller beredning, som med hänsyn till varans egenskaper och användning kan befaras förorsaka död, sjukdom eller kroppsskada hos människor. Av märkningen skall, såvida giftmyndigheten ej annat föreskriver, framgå vilket eller vilka ämnen, som förlänar varan dess hälsofarliga egenskaper. Enligt 22 § samma förordning skall, om gift eller annat hälsovådligt ämne används vid framställning eller behandling av vara eller annan egendom utan att förfarandet inneburit tillverkning av hälsofarlig vara, och hälsofarlig kan befaras uppstå av det som framställts eller behandlats, uttrycklig varning härom meddelas på ett efter omständigheterna betryggande sätt. Enligt 6 § tillkommer det giftnämnden att på begäran meddela beslut, huruvida viss vara är att anse som hälsofarlig. Den som bryter mot 17 § eller 22 § kan straffas med dagsböter. Dessutom kan hälsofarlig vara förklaras förverkad till kronan, därest icke föreskrifterna i giftförordningen följts. I *kungörelsen om tillämpning av giftförordningen* har närmare föreskrifter givits hur märkning av hälsofarliga varor skall ske. Märkningen skall enligt denna kungörelse beträffande vådligt ämne innefatta upplysning bl. a. om de med varan förbundna riskerna. Giftnämnden skall meddela närmare föreskrifter om märkningen av hälsofarliga varor.

Giftförordningen äger tillämpning på bekämpningsmedel endast såvitt angår tillverkning och import. Till bekämpningsmedel hänföres bl. a. växtskyddsmedel, medel mot insekter och råttor samt impregneringsmedel för trä och textil. I *bekämpningsmedelsförordningen*, som trädde i kraft den 1 januari 1964 och som reglerar bl. a. handeln med bekämpningsmedel, finns intaget en mot 17 § giftförordningen svarande bestämmelse. Bekämpningsmedel får ej saluföras utan att vara registrerat. Vid prövning av registreringsansökan skall beaktas bl. a. medlets giftighet och skadlighet för människor. Beträffande straff och förverkande gäller motsvarande bestämmelser som i giftförordningen. I *kungörelsen om tillämpning av bekämpningsmedelsförordningen* har närmare bestämmelser givits angående märkning av bekämpningsmedel vid överlåtelse. Giftnämnden skall enligt dessa bestämmelser fastställa lydelsen av viss påskrift på förpackningen och sådana särskilda föreskrifter rörande medlet, som därutöver må befinnas erforderliga till förebyggande av skada. Påskriften skall bl. a. innehålla erforderlig varningstext till skydd för människor samt från säkerhetssynpunkt erforderlig bruksanvisning.

Historik

1938 års arbetarskyddskommitté föreslog i sitt betänkande med förslag till ny arbetarskyddslag (SOU 1946:60), att i lagen skulle ingå vissa bestämmelser, som riktade sig till försäljare och tillverkare av farliga ämnen och material. Sålunda skulle den, som tillverkade eller försålde eldfarligt, explosivt, giftigt eller eljest farligt ämne eller material, tillse, dels att detta vid avlämnande åtföljdes av för dess handhavande och förvaring erforderliga skyddsföreskrifter, vilka skulle vara godkända av arbetsrådet, dels att det var på lämpligt sätt försett med föreskriven märkning eller påskrift. För giftigt eller eljest hälsofarligt ämne skulle tillverkaren eller försäljaren därjämte lämna tydlig uppgift om ämnets sammansättning. Bestämmelsernas efterlevnad skulle tryggas genom ett förbudsförfarande enligt vilket arbetsrådet skulle, där så prövades nödigt, äga förbjuda tillverkare eller försäljare av farligt ämne, avsett att brukas inom riket, att avlämna ämnet, innan de åtgärder vidtagits, som arbetsrådet funnit skäl föreskriva. Det skulle jämväl åligga tillverkare eller försäljare att, därest arbetsrådet fann skäl att föreskriva undersökning av visst ämne eller material, föranstalta om sådan undersökning och delgiva chefsmyndigheten resultatet av denna. På anmodan skulle erforderliga prov kostnadsfritt ställas till chefsmyndighetens förfogande.

Vid remissbehandlingen av kommitténs förslag avstyrktes detta från flera håll. Kritiken från de avstyrkande remissinstanserna gick i huvudsak ut på följande. Förslaget innebar att arbetarskyddslagen skulle bli tillämplig på ett vidsträckt område, som icke hade något med arbetarskydd att göra, i det att arbetsrådet skulle få befogenhet att föreskriva åtgärder till den stora allmänhetens skydd och detta även om ämnet i fråga huvudsakligen användes annorstädes än på arbetsplatser, som föll under arbetarskyddslagen. Om — såsom kommittén hade hävdad — gällande författningar om eldfarliga, explosiva och giftiga ämnen icke var tillräckligt uttömmande, borde man i stället för att slå in på den av kommittén föreslagna vägen söka komplettera dessa författningar i erforderlig utsträckning. Vidare skulle förslaget medföra det högst otillfredsställande förhållandet att föreskrifter om innehållet i etiketten för en och samma vara kom att meddelas i olika författningar. Slutligen kunde anmärkas att det i lagförslaget använda uttrycket »eljest farligt ämne» medförde att tillämpningsområdet bleve synnerligen obestämt.

Vederbörande departementschef fann den anförda kritiken tungt vägan och ansåg sig icke kunna tillstyrka, att bestämmelser av angiven art intogs i arbetarskyddslagen. Arbetarskyddssynpunkterna borde i stället bevakas genom framställning om erforderliga författningsändringar samt utfärdande av anvisningar för arbetsgivare och arbetstagare rörande användningen av farliga ämnen och material på arbetsplatser, där arbetarskyddslagen ägde tillämpning.

Arbetarskyddslagen kom därför icke att innehålla något stadgande i enlighet med ovannämnda av kommittén föreslagna bestämmelser. I stället kom lagen att i avseendet endast innehålla de i 59 § intagna bestämmelserna.

I motion (I:44) vid 1954 års riksdag hemställdes, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att statens institut för folkhälsan måtte erhålla i uppdrag att i samråd med arbetarskyddsstyrelsen och eventuellt medicinalstyrelsen utreda frågan om införande av deklara-tionsplikt i lämplig utsträckning rörande sammansättningen av färger och lösningsmedel, som kommer till användning inom industri och hantverk.

Arbetarskyddsstyrelsen anförde i remissyttrande över motionen att bestämmelserna i 59 § arbetarskyddslagen icke kunde anses vara till fyllest ur arbetarskyddssynpunkt samt att deras genomförande i praktiken ofta medförde stora svårigheter och dryga kostnader. Inom styrelsen pågick en genomgång av styrelsens och yrkesinspektionens erfarenheter i frågan, och det var styrelsens avsikt att hos Kungl. Maj:t framlägga vissa förslag, var-till dessa erfarenheter gav anledning.

Styrelsen påpekade vidare, att ur hygienisk synpunkt otillfredsställande förhållanden förelåg icke endast beträffande sådana ämnen, som användes för industriellt bruk, utan även beträffande ämnen, som begagnas för hushållsändamål, varför en översyn av gällande författningar borde avse icke endast ämnen m. m., som användes inom industrien. Det var möjligt, att även en revision av giftstadgan borde komma i fråga.

Allmänna beredningsutskottet yttrade i anledning av motionen i sitt ut-låtande nr 3:

Åtgärder för minskande av de i motionen påtalade riskerna vid användning av vissa färger och lösningsmedel är, enligt utskottets mening, väl befogade. Skador och sjukdomsfall på förevarande område torde utom genom giftiga ämnen även i icke obetydlig utsträckning förorsakas av ämnen som, utan att vara giftiga, är menliga för allergiska personer. Skäl synes sålunda föreligga för att en eventuell deklara-tionsplikt borde avse ej blott giftiga ämnen utan samtliga i färgerna och lösningsmedlen ingående ämnen.

Utskottet yttrade vidare, att de lagstiftningsområden, som de i motionen omnämnda förhållandena närmast syntes beröra, var arbetarskyddslag-stiftningen och lagstiftningen om gifter. Starka skäl talade enligt utskottet för att dessa lagstiftningar och därmed sammanhängande föreskrifter i en närliggande framtid skall komma att omprövas. Det syntes, med hänsyn till de över motionen hörda myndigheternas inställning till då ifrågava-rande spörsmål, uppenbart, att frågorna skulle ingå i en sådan prövning. Utskottet ansåg därför en särskild skrivelse i ämnet icke erforderlig samt hemställde att motionen icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Den 5 oktober 1957 förordnade chefen för inrikesdepartementet efter be-

myndigande av Kungl. Maj:t en sakkunnig för att inom departementet verkställa översyn av lagstiftningen angående gifter. Utredningsarbetet bedrevs under benämningen giftstadgeutredningen.

År 1958 upptogs berörda fråga ånyo motionsvis i riksdagen. Sålunda be-
gärdes i motionen nr 124 i första kammaren, »att riksdagen måtte besluta
att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring av 59 § arbetar-
skyddslagen, att tillverkare av produkter, vari ingår hälsofarliga ämnen,
åläggas laglig skyldighet att avge deklaration härom». Motionen blev icke
slutbehandlad av riksdagen före riksdagens upplösning. Motsvarande yr-
kande förekom emellertid i den inom samma kammare avgivna motionen
B 41 vid 1958 års senare riksdag.

I avgivet utlåtande nr B 9 anförde andra lagutskottet, att arbetarskydds-
styrelsen i remissyttrande över motionen upplyst, att styrelsen sedan en
längre tid haft den i motionen väckta frågan under övervägande, samt att
styrelsen i anledning därav ämnade framlägga förslag om införande i arbe-
tarskyddslagen av en bestämmelse, som täckte motionens syfte. Med hän-
syn härtill hemställde utskottet, att motionen icke måtte föranleda någon
riksdagens åtgärd.

Riksdagen beslöt i överensstämmelse därmed.

I underdånig skrivelse den 8 november 1960 framlade *arbetarskyddssty-
relsen* förslag om vissa ändringar i arbetarskyddslagen m. m. Härvid upp-
tog styrelsen bl. a. frågan om deklaraionsplikt för gifter. Styrelsen förör-
dade, att sådan deklaraionsplikt skulle föreskrivas. Detta skulle enligt för-
slaget ske, genom att en ny paragraf benämnd 45 a intogs i arbetarskydds-
lagen. Det föreslagna stadgandet hade följande lydelse.

Tillverkare eller försäljare av giftigt eller eljest hälsofarligt ämne skall
tillse, att ämnet, då det avlämnas för att tagas i bruk inom riket, åtföljes av
på varaktigt sätt anbringad deklaration om dess sammansättning med full-
ständiga uppgifter om arten och halten av de hälsofarliga beståndsdelarna
eller av arbetarskyddsstyrelsen i samråd med medicinalstyrelsen och statens
institut för folkhälsan godkänd märkning angivande ämnets farlighetsgrad
ävensom av erforderliga skyddsföreskrifter.

Vad i första stycket sagts skall ej gälla beträffande apoteksvara, växt-
skyddsmedel eller radioaktivt ämne, varom är särskilt stadgat.

Giftstadgeutredningen avgav den 15 juli 1961 ett betänkande med förslag
till bl. a. giftförordning och bekämpningsmedelsförordning.

I remissyttrande över utredningens förslag anförde *arbetarskyddsstyrel-
sen*, att förslaget tillsammans med föreskrifterna om varningspåskrift vä-
sentligen fick anses tillgodose det behov av föreskrifter om deklaraions-
plikt som styrelsen tidigare framlagt samt att styrelsen delade utredning-
ens uppfattning att bestämmelserna borde ingå i giftlagstiftningen och ej i
arbetarskyddslagen.

I *proposition nr 184 år 1962* med förslag till nu gällande lagstiftning på
området anförde föredragande departementschefen:

Vad först angår deklara-tionsplikten beträffande varans innehåll har sådan länge varit obligatorisk i vårt land för de egentliga läkemedlen. I detta avseende innebär sålunda läkemedelsutredningens förslag inte någon nyhet. Annorlunda ligger det till beträffande sådana varor som hälsofarliga kemisk-tekniska preparat och vissa bekämpningsmedel. Giftstadgeutredningens förslag om deklara-tionsplikt även på detta område har från de flesta håll hälsats med tillfredsställelse. Vissa organisationer på näringslivets område har funnit deklara-tion överflödig, medan å andra sidan bl.a. medicinalstyrelsen och landsorganisationen påyrkat än mer skärpta bestämmelser, innefattande krav på kvantitativ deklara-tion. Enligt min mening talar i vissa fall starka skäl för en fullständig deklara-tion. Då emellertid redan giftstadgeutredningens förslag innebär ett stort framsteg jämfört med nuvarande ordning och då det syns mig angeläget, att deklara-tionsplikten genomföres i nära samförstånd med näringslivet, har jag funnit lämpligast att för närvarande stanna för att förorda kvalitativ deklara-tionsplikt på hälsofarliga varor i allmänhet. Vad angår de verksamma ämnena i bekämpningsmedel är det dock nödvändigt att man erhåller uppgift om såväl art som halt av dessa beståndsdelar. För ett stort antal bekämpningsmedel bland annat praktiskt taget alla växtskyddsmedel gäller sådan deklara-tionsplikt redan nu.

Frågan om huruvida dispens från deklara-tionsplikten i vissa fall skall kunna ges har diskuterats av såväl giftstadgeutredningen som vissa remissorgan. Enligt min mening bör sådan dispens meddelas med mycket stor återhållsamhet. Huruvida den nyligen lanserade s. k. YSAM-märkningen av färger i viss utsträckning skall kunna ersätta uppgift om ingående hälsofarlig vara torde få prövas av tillsynsmyndigheten. Klart synes vara att sådan märkning inte kan generellt ersätta uppgift om ingående gift eller vådligt ämne.

Vad jag här anfört om deklara-tionsplikt avser genomgående skyldighet att vid överlåtelse eller utlämnande förse förpackningen med deklara-tion. Beträffande originalförpackade varor innebär emellertid det sagda i praktiken, att deklara-tion skall finnas på förpackningen då den lämnar tillverkaren och att den därefter inte får avlägsnas i något handelsled. Kravet på deklara-tionsplikt tar däremot inte sikte på att en viss vara, som används inom exempelvis ett industriföretag, nödvändigtvis skall vara märkt med uppgift om innehållsämnena, då den hanteras inom företaget och det på betryggande sätt är sorjt för att den som handskas med varan inte löper risk att förgiftas eller eljest skadas av varan. I sådana fall torde ofta lämplig signalmärkning eller kortfattad varningstext med uppgift om riskerna vara tillfyllest.

Vid överlåtelse erfordras såväl deklara-tion som v a r n i n g s p å s k r i f t. Den senare skall enligt utredningens förslag utvisa varans karaktär av gift eller vådligt ämne. För de i allmänna handeln tillgängliga hälsofarliga varorna skall vidare finnas uppgift om de med varan förbundna riskerna. Beträffande dessa varningsmärkningar har förutsatts, att vissa normer och bindande föreskrifter skall utfärdas av tillsynsmyndigheten men också att den som för varan i handeln inom ramen för givna normer skall ha frihet att i det enskilda fallet utforma texten på lämpligaste sätt. Jag finner det principiellt värdefullt med den elasticitet, som det föreslagna systemet innebär, då det betydligt smidigare än det nuvarande torde kunna anpassas till de praktiska förhållandena och på så sätt bidra att öka säkerheten. Med hänsyn

till vad som anförts under remissbehandlingen vill jag dock understryka vikten av att ett förtroendefullt och intimt samarbete kommer till stånd mellan tillsynsmyndigheten och branschorganisationerna i syfte att uppnå så enhetliga märkningar som möjligt. Skulle den friare ordningen visa sig inte som avsett öka intresset för en fullt adekvat märkning från säkerhets-synpunkt, torde frågan sedermera få tagas upp till ny prövning. Jag vill slutligen beträffande märkningen med skärpa framhålla angelägenheten av att de obligatoriska uppgifterna om innehållsämnen, varningstexter och dylikt anbringas på framträdande plats på förpackningarna och att dessa uppgifter genom färg, typografi etc. tydligt skiljer sig från annan text, som möjligen förekommer. Giftstadgeutredningen har intagit ett formligt stadgande därom i sitt författningsförslag. Med den uppläggningslagstiftningen nu föreslås få torde en liknande bestämmelse ha sin plats i tillämpningskungörelsen.

Propositionen behandlades i *andra lagutskottets utlåtande nr 43 år 1962*.

Utskottet

I arbetarskyddslagen och arbetarskyddskungörelsen finns vissa föreskrifter som syftar till att skydda arbetstagare för giftiga och hälsofarliga ämnen. Arbetsgivare kan bl. a. åläggas att föranstalta om undersökning av ämne eller material som användes eller framställs i tillverkningen för att utröna om fara för ohälsa bland arbetstagare föreligger. I giftförordningen och bekämpningsmedelsförordningen, vilka trädde i kraft den 1 januari i år, har givits föreskrifter om deklarationsplikt beträffande bekämpningsmedel och hälsofarliga kemisk-tekniska preparat. Likaså skall dylika medel och preparat vid överlåtelse vara försedda med varningspåskrift. Bl. a. skall iakttagas att, vid utlämnande av bekämpningsmedel eller hälsofarlig vara från tillverkningsställe och försäljningsställe, förpackningen skall vara märkt på sådant sätt att riskerna för förgiftning eller annan skada genom medlet i möjligaste mån begränsas.

Förevarande motion syftar till utredning av frågan, huruvida icke i arbetarskyddslagen bör intagas skyddsbestämmelser för att förebygga skador av hälsofarliga kemiska preparat. Motionärerna diskuterar möjligheten av att införa »skyddsmärkning» i ökad utsträckning och uppger, att det på sina håll har hävdats att de fackliga skyddskommittéerna borde få befogenhet att vid misstanke om skaderisk avböja användning av medel som icke analyserats och för vars användning skyddsanvisningar saknas.

De problem som är förenade med den ständigt ökande tillströmningen till marknaden av nya kemisk-tekniska preparat bör enligt utskottets mening icke underskattas. På grund av det stora antalet olika preparat är svårigheterna att komma till rätta med problemen betydande, i synnerhet i informationshänseende. I sammanhanget kan pekas på det förhållandet att åtskilliga preparat, utan att vara hälsofarliga för flertalet människor, hos en del kan framkalla allergiska reaktioner. Den lagstiftning som trädde i kraft vid senaste årsskifte synes emellertid — i förening med de skyddsbe-

stämmelser som gäller på arbetarskyddslagstiftningens område — vara ägnad att i betydande utsträckning komma till rätta med de genom motionen aktualiserade frågorna. Enligt utskottets uppfattning bör erfarenheter från den nya lagstiftningen avvaktas, innan man tar under övervägande huruvida ytterligare åtgärder bör vidtagas. Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motion, II:728, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 3 mars 1964

På andra lagutskottets vägnar:

JOHN R. ANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herr Axel Svensson, fru Carlqvist, herrar Lars Larsson, Eric Carlsson*, Edström, fru Nilsson, herrar Hübinette och Erik Filip Petersson;

från a n d r a kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Odhe, fröken Wetterström*, herrar Bengtsson i Varberg, Wiklund*, Fredriksson, Sundelin* och Gustavsson i Alvesta.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.